

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Jaworowskiej *Empiryczne dowody na efektywność nauczania języków obcych metodą narracyjną w przedszkolu*, napisanej pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Jana Iluka

Praca doktorska pani mgr Anny Jaworowskiej wpisuje się w aktualną dyskusję naukową nad celowością i metodami nauczania języków obcych dzieci w wieku przedszkolnym. Autorka w centrum swoich zainteresowań stawia metodę narracyjną, zyskującą w ostatnich latach na popularności również jako sposób na wspieranie autonomii ucznia i pozytywnej motywacji do nauki języka obcego, poprzez wykorzystanie naturalnych mechanizmów przyswajania języka.

Pani mgr Jaworowska jest nauczycielką języka niemieckiego i wykładowcą metodyki nauczania języka niemieckiego w Nauczycielskim Kolegium Języków Obcych w Cieszynie. Posiada więc własne, bogate doświadczenie dydaktyczne, a także dorobek publikacyjny, gdyż jest autorką trzech artykułów w wiodącym czasopiśmie branżowym dla nauczycieli neofilologów „Języki Obce w Szkole”, w których rozważa korzyści płynące z rozwijania sprawności receptywnych w nauczaniu języka obcego w przedszkolu oraz prezentuje częściowe wyniki badań, obszernie przedstawionych i omówionych w przedłożonej pracy doktorskiej.

Rozprawa pani mgr Anny Jaworowskiej jest próbą odpowiedzi na pytanie o skuteczność metody narracyjnej w praktyce nauczania języka obcego na etapie przedszkolnym. Dlatego też można by się zastanowić, czy nie trafniejsze byłoby sformułowanie tytułu pracy w bardziej neutralnym brzmieniu: „Efektywność nauczania języków obcych metodą narracyjną w przedszkolu”, zamiast obecnego, sugerującego a priori, iż metoda narracyjna jest efektywna, a celem badania jest potwierdzenie tej z góry założonej tezy poprzez dowody empiryczne.

We wstępie pani mgr Jaworowska wyjaśnia, że do podjęcia tego ciekawego tematu zainspirowały ją pierwsze doświadczenia w wykorzystaniu metody narracyjnej na zajęciach

języka niemieckiego w dwóch cieszyńskich przedszkolach i formułuje cztery pytania badawcze, wokół których buduje strukturę pracy:

1. Czy metoda narracyjna spełnia warunki naturalnego przyswajania języka przez dzieci, uwzględniając naturalne procesy jego rozwoju oraz poziom rozwoju poznawczego dzieci w wieku przedszkolnym?
2. Czy nauczanie metodą narracyjną jest bardziej efektywne w porównaniu z nauczaniem metodami tradycyjnymi?
3. Czy istnieje związek między formą nauczania, a trwałością zapamiętywania zarówno treści językowych jak i kontekstu sytuacyjnego, w którym są one przyswajane?
4. Czy i w jakim stopniu doświadczenie uczenia się metodą narracyjną stwarza korzystne warunki do autonomicznego przyswajania języka obcego przez dziecko?

Takie uszczegółowienie pozwala klarownie umotywić temat oraz zakres podjętych badań, uzasadnia również interdyscyplinarne podejście do zagadnienia, uwzględniające – obok paradygmatu glottodydaktycznego – również aspekty psychologiczne i psycholingwistyczne.

Przedstawiona mi do oceny dysertacja liczy 331 stron i podzielona jest na część teoretyczną (cztery rozdziały) oraz empiryczną (obszerny piąty rozdział). W szóstym rozdziale Autorka zawarła wnioski końcowe.

W pierwszym rozdziale przedstawiono kluczowe koncepcje psychologiczne (m.in. Piageta, Brunera, Wygotskiego i Poddjakowa), dotyczące rozwoju głównych procesów poznawczych – myślenia, uwagi, spostrzeżeń i wyobraźni – u dzieci w wieku przedszkolnym. Każdy z podrozdziałów, poświęconych poszczególnym procesom, wieńczy czytelne podsumowanie, zbierające w punktach najważniejsze wnioski i implikacje metodyczne, wynikające z omawianych treści.

Podobną konwencję pani mgr Jaworowska przyjęła w drugim rozdziale, poświęconym omówieniu rozwoju języka pierwszego u dzieci przedszkolnych w czterech aspektach, którymi są wymowa, słownictwo, gramatyka i pragmatyka. Rozważa w tym kontekście rolę, jaką spełnia input językowy dla przyswajania pierwszego języka, słusznie zauważając, jak istotny jest sposób artykulacji, a także urozmaicony leksykalnie i gramatycznie materiał językowy, z którym dziecko ma styczność. Podkreśla znaczenie zróżnicowania kontekstowego, elementów pozawerbalnych i interakcyjnych, ale również zasadność respektowania prawa dzieci do ciszy w fazie percepcyjnej. Wychodząc z założenia, że akwizycja obcego języka w tym wieku wykazuje wiele podobieństw do przyswajania języka pierwszego, opowiada się za włączeniem tekstów narracyjnych, które spełniają wyżej wymienione postulaty, jako inputu na zajęciach języka obcego. Cytuję: „Aby dzieci mogły w

sposób skuteczny i trwały nabywać obcojęzyczne słownictwo, należy oferować im różnicowany i rozbudowany input językowy, także w postaci bajek, co stworzy im możliwość zastosowania strategii intuicyjnego i incydentalnego przyswajania treści leksykalnych" (s. 71).

Trzeci rozdział „Charakterystyka metody narracyjnej w nauczaniu dzieci języków obcych” zawiera bardzo rzetelny opis metody narracyjnej. Już we wprowadzeniu do tej części Autorka podkreśla, że podstawową zasadą jest priorytetowy rozwój sprawności receptywnych, dlatego też faza percepcji jest w tej metodzie wydłużona. W dyskusji wskazuje na liczne zalety metody, ale jednocześnie nie zamyka oczu na pewne ograniczenia, jakie się z nią wiążą i warunki, jakie należy spełnić, aby móc skutecznie pracować metodą narracyjną (dobór i adaptacja odpowiednich tekstów, przemyślana metodyka i planowanie pracy), podaje również konkretne rozwiązania, przydatne w praktyce nauczania języka obcego dzieci. Rozdział ten stanowi więc (twierdzącą) odpowiedź na pierwsze z pytań badawczych Autorki. Odpowiedź przekonująco uzasadnioną, co warto podkreślić.

Na pierwszy rzut oka kolejny rozdział, poświęcony ewaluacji sprawności językowych w nauczaniu dzieci w wieku przedszkolnych, stanowi pewną dygresję od głównej myśli rozprawy. Ale zagadnienie to również okazuje się istotne, ponieważ bez niego niemożliwa byłaby właściwa ocena skuteczności metod nauczania czy technik pracy, jak również diagnoza indywidualnych postępów dzieci w przyswajaniu języka obcego. Pani mgr Jaworowska postuluje podejście holistyczne, uwzględniające zastosowanie różnych form oceniania, opowiadając się zarazem za takimi narzędziami i formami ewaluacji, które wspierają motywację uczących się, stymulują ich do samodzielnego działania, a nauczycielowi dostarczają możliwie miarodajny obraz rozwoju poznawczego, umiejętności i kompetencji dzieci.

Rozdział piąty prezentuje wyniki bardzo oryginalnych badań własnych Doktorantki. W trzech podrozdziałach przedstawiła kolejno: eksperyment badawczy przeprowadzony techniką grup równoległych, w którym porównała skuteczność nauczania dzieci metodą narracyjną i metodami tradycyjnymi, w drugim badaniu skupiła się na trwałości efektów nauczania metodą narracyjną w porównaniu do tych osiągniętych w tradycyjnym sposobie nauczania, a trzeci podrozdział zawiera interesujące studium przypadku jednego z dzieci, biorącego udział w eksperymencie. Wszystkie trzy badania empiryczne stanowią spójny, konsekwentny cykl, którego przeprowadzenie zajęło pani mgr Jaworowskiej aż pięć lat. Doceniam przemyślaną koncepcję i metodologię badań, skrupulatną ich realizację przy pomocy pomysłowych

narzędzi badawczych, wnikliwą analizę wyników i umiejętność wyciągania trafnych wniosków.

Rezultaty pierwszego badania częściowo zostały przedstawione w artykule Autorki z r. 2011: „Efektywność metody narracyjnej w przedszkolnym nauczaniu języka obcego”, w dysertacji znajdziemy jednak zdecydowanie bardziej wyczerpujący opis grupy badawczej, przebiegu eksperymentu, użytych zadań testowych i arkusza obserwacji. Doktorantka zadbała o wiarygodność badań poprzez stworzenie maksymalnie porównywalnych warunków w grupie eksperymentalnej (w której dzieci nauczane były metodą narracyjną) i kontrolnej (nauczanej metodami tradycyjnymi). Dzięki temu możliwa była odpowiedź na drugie pytanie badawcze, cytuję: „Przedstawione wyżej wyniki eksperymentu potwierdzają wyższą skuteczność metody narracyjnej w przedszkolnym nauczaniu języka obcego w porównaniu z tradycyjnymi metodami” (s. 181). Jednocześnie pani mgr Jaworowska obala funkcjonujący wśród wielu dydaktyków mit o skuteczności mechanicznej imitacji i reprodukcji struktur językowych oraz pamięciowego uczenia się wyselekcjonowanych jednostek leksykalnych w przyswajaniu języka obcego przez dzieci. Jest to bardzo cenne spostrzeżenie, które powinno przełożyć się na praktykę glottodydaktyczną.

Drugie badanie polegało na przebadaniu dzieci (z przyczyn obiektywnych – tylko niektórych) z obydwu grup po dłuższym czasie. Próba statystyczna nie była więc aż tak reprezentatywna i porównywalna jak w pierwszym badaniu (różna liczba dzieci z grupy eksperymentalnej i kontrolnej, z którymi Autorce udało się ponownie nawiązać kontakt), tym niemniej uzyskane wyniki dowodzą, że metoda nauczania ma również istotny wpływ na trwałość zapamiętywania treści językowych i kontekstu sytuacyjnego. Tym samym odpowiedź na trzecie pytanie badawcze Autorki także okazała się twierdząca.

Ostatnie badanie było konsekwencją wyników drugiego badania – mianowicie zdecydowanie wyższych osiągnięć uzyskanych w zadaniach testowych przez jedno z dzieci, które w przedszkolu uczyło się języka niemieckiego metodą narracyjną. Zaskakująco wysokie osiągnięcia chłopca skłoniły panią mgr Annę Jaworowską do przeprowadzenia kolejnego badania metodą studium przypadku i wyjaśnienia kwestii, czy wcześniejsze doświadczenia dziecka z metodą narracyjną mogły przyczynić się do rozwoju samodzielnej aktywności poznawczej dziecka w zakresie języka obcego. Przy pomocy bardzo dobrze dobranych instrumentów badawczych dokonała pomiarów stopnia receptywnego i produktywnego opanowania języka niemieckiego przez chłopca. Wyniki tego badania również zostały wcześniej opublikowane – w 2017 r. w artykule „Jak częste oglądanie kreskówek może wpłynąć na przyswajanie języka obcego przez dziecko. Przyczynek do roli inputu medialnego” w czasopiśmie „Języki obce w szkole”, o czym Autorka informuje w przypisie

201. Lektura obydwu tekstów – artykułu oraz rozdziału 5.3 dysertacji zaskoczyła mnie – obszernie fragmenty wspomnianego rozdziału – głównie część opisowa – to nawet nie adaptacja, lecz jedynie kosmetyczna modyfikacja językowa fragmentów publikacji z „Języków obcych w szkole” (podrozdział 5.3.4 jest w całości autocytaatem, niektóre fragmenty rozdziału 5.3.3 są parafrazą tekstu artykułu o daleko idącym podobieństwie do oryginału). Nie umniejsza to wysokiej wartości merytorycznej badań przeprowadzonych przez Doktorantkę, ale jest dość niefortunne. Opiswany przypadek chłopca – choć jest to badanie jednostkowe – wydaje się potwierdzać hipotezę zawartą w czwartym pytaniu badawczym: „Czy i w jakim stopniu doświadczenie uczenia się metodą narracyjną stwarza korzystne warunki do autonomicznego przyswajania języka obcego przez dziecko?”. Kwestia ta wymaga jednak dalszych badań, aby móc jednoznacznie taką zależność wykazać.

Ostatni rozdział dysertacji zawiera krótkie, jednostronicowe podsumowanie. Ponieważ każdy z poprzednich rozdziałów kończył się dobrze uzasadnionymi wnioskami, Autorka ograniczyła się w tym miejscu do zaakcentowania najważniejszych spostrzeżeń. Sformułowała również postulaty dotyczące przygotowania zawodowego nauczycieli języków obcych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym metodą narracyjną. Słusznie wskazuje na konieczność odpowiedniego przygotowania pedagogiczno-psychologicznego do pracy z małymi dziećmi, którego w obecnym kształceniu nauczycieli brakuje. Opowiada się za rozwiązaniem systemowym w formie specjalizacji, przekonująco argumentując.

Na końcu rozprawy umieszczono obszerny aneks z załącznikami, zawierającymi dokumentację części empirycznej – arkusze obserwacyjne, zadania testowe wraz z bogatym materiałem ilustracyjnym oraz zestawienia szczegółowych wyników badań. Dysertację wieńczy bogata bibliografia oraz streszczenia w języku polskim i angielskim.

Z recenzenckiego obowiązku wspomnę jeszcze o kilku drobnych mankamentach, głównie strony formalno-językowej, które nie umniejszają wartości merytorycznej pracy, ale mogłyby zostać uwzględnione, o ile pani mgr Jaworowska zdecydowałaby się opublikować swoją rozprawę, co gorąco rekomenduję.

1. Doktorantka wymiennie używa określeń *język pierwszy/język ojczysty* oraz *język drugi/język obcy*. Nie do końca jest to precyzyjne – zwłaszcza w niemieckojęzycznych badaniach nad akwizycją języka rozgranicza się pomiędzy *Zweitsprache* a *Fremdsprache* (por. m.in. *Fachlexikon Deutsch als Fremd- und Zweitsprache*). Jeszcze nieco inaczej analogiczne terminy ujmuje tradycja anglojęzyczna. Dlatego też sugerowałabym w tym względzie klarowne rozstrzygnięcie terminologiczne, opatrzone komentarzem odautorskim.

2. W przypisie 22 proponowałabym tłumaczenie angielskiego terminu *procedural memory* jako „pamięć proceduralna”, a nie „wiedza proceduralna” jak pisze Autorka.
3. Zjawisko kontaminacji wyrazów przez dzieci należy interpretować na płaszczyźnie słowotwórczej, a nie artykulacyjnej (s. 48).
4. S. 48, w. 10 – powinno być „autokorekcja” zamiast „autokreacja”; s. 54 w. 2 od dołu – „zdaniem Rücka” zamiast „zdaniem Rück”; nagłówek podrozdziału 3.1.2 – „Kryteria doboru tekstów narracyjnych” (jest literówka).
5. Podrozdziały 2.2.2, 2.2.3 i 2.2.4 mają tylko po jednym podpunkcie.

Podsumowanie

Pani mgr Anna Jaworowska podjęła się niełatwego zadania, jakim było wielostronne zweryfikowanie skuteczności nauczania języka obcego dzieci metodą narracyjną. Na pochwałę zasługuje dobry warsztat naukowy, pasja i dociekliwość badawcza, a także staranność w prowadzeniu dokumentacji i interpretacji wyników. Udało się jej również umiejętnie przełożyć uzyskane rezultaty na praktykę glottodydaktyczną. Autorka proponuje bowiem szereg innowacyjnych rozwiązań i technik pracy, wzbogacających dotychczasowe sposoby nauczania języków obcych dzieci. To bardzo wartościowe propozycje.

Konkludując uważam, że przedłożona dysertacja stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną Kandydatki w dyscyplinie językoznawstwa – ze szczególnym uwzględnieniem psycholingwistyki i glottodydaktyki – i umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Tym samym spełnia wymagania stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13.1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym. Wniosuję o dopuszczenie pani mgr Anny Jaworowskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Magdalena Wiedra-Czop